

„Boldog a nép, melynek kertjében nyílnak e rózsák”

Kötet a magyar filozófiai hagyományokról

A magyar filozófiai múltra bármily okból visszatekintő érdeklődő általában lehangoló és elfedni való hiátusként éli meg, hogy a hazai bölceleti hagyomány nem eredeti teljesítmények gazdag tárházaként tárul elé. Eredendően nem filozófiai kultúra a magyar, kertjében a filozófia „rózsái” valóban nem nyíltak túl gazdagon.

A hazai filozófiai munkálkodás múltjának a kezdetektől toposz-szerűen ismétlődő tétele filozófiai kultúránk elmaradottsága és eszköztelensége. Sokáig hiányzik a filozófia műveléséhez nélkülözhetetlen intézményrendszer, lassan és megkésve alakul ki a „műnyelv”, nem kedveznek a társadalmi és kulturális feltételek, alig vannak iskolateremtő személyiségek, hogy csak néhányat említsünk az elmaradottság okai közül. Ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy a 19. század végére megteremtődnek a filozófia műveléséhez, a klasszikus filozófiai hagyomány befogadásához szükséges nyelvi, intézményes és kulturális feltételek. Önálló filozófiai fórumok jönnek létre, folyóiratok, könyvsorozatok jelennek meg, bölceleti társaságok alakulnak, beérik és megkezdí működését egy, a filozófiai műveltséget külföldi egyetemeken elsajátító filozófus-generáció. Mindezzel együtt a magyar filozófiai múlt teljesítményére általában mint gondolkodástörténeti, művelődéstörténeti stúdiumra szokás visszatekinteni, amely mindössze a magyar művelődés, illetve tudományosság múltjáról kialakult képünket pontosíthatja, s amely – néhány fontos kivételtől eltekintve – nem befolyásolja eleven módon bölceleti kultúránk jelenét. Így az sem lehet véletlen, hogy szinte folyamatosan az esetlegesség és az elégedetlenség jellemzi a magyar filozófiai kultúra viszonyát saját tradíciójához. (Miért is? Mert kevés az eredeti teljesítmény, mert magyar filozófia mint olyan, nem létezik, vagy mert nem a folytonosság, hanem a megszakitottság és az örökös újakezdés a jellemző hazai sorsának alakulására?) Mindennek köszönhetően a hazai filozófiai gondolkodás története – az utóbbi évtized örömteli változásaitól eltekintve – csak alig vált ki érdeklődést. Éppen ezért összegző, a kérdéskört és a múltat a maga teljességében feldolgozó, használható filozófiatörténeti művek, illetve a filozófia művelésének magyarországi sorsát bemutató alkotások is jobbára csak az utóbbi időben születtek, sőt, adott esetben nem is magyar nyelven, vagy nem Magyarországon. (1) Következésképp a múlt nem állt, nem állhatott össze egységes történetté, nem válhatott hagyománnyá. Fontos alapkutató-sok hiányoznak, életművek maradtak feldolgozatlanul, a hazai könyvkiadói gyakorlat alig tekinti feladatának régebbi magyar filozófiai művek kiadását, a magyar nyelvű filozófiai publikációknak máig sem létezik egységes és teljes regisztere, amely megkönnyíthetné a tájékozódást.

Ilyen előzmények után önkéntelenül adódik a kérdés, hogy milyen vizsgálati terepen működik a hazai filozófiai múltat vizsgáló kutató, ha sokan még tárgyának létét is elvitatják. Régóta folyik meddő vita arról, hogy létezik-e magyar filozófiai hagyomány. A különböző álláspontok jól ismertek, s mindegyik nézetnek megvan a maga igazságtartalma. A valódi kérdés azonban az, hogy mihez viszonyítjuk a hazai hagyományt, milyen elvárásaink vannak vele szemben. Magyar filozófia nincs, mert nem része az európai filozófia történetének, amennyiben nincs hatással arra, mindössze az európai filozófia leképezése, adaptálása történik meg, nincsenek önálló, az európai bölceleti gondolkodást

jelentősen befolyásoló nagy teljesítmények – hangzik az egyik állítás. Ezen álláspont képviselői a nagy európai mintához viszonyítva marasztalják el a magyar hagyományt. Ám ha nem is része, mert valóban alig beszélhetünk kölcsönhatásról, hanem szinte kizárólag egyirányú befogadásról, a filozófia művelésének hazai nyomait mégis felfedezhetjük – hangzik a másik állítás. Az évszázadok folyamán ugyanis egyre hangsúlyosabb megfogalmazást nyer az igény, hogy az európai bölselet „közkinccseiből” a magyar kultúrának is részesülnie kell, mert az gazdagodását szolgálja. Ennek megfelelően találkozhatunk az európai filozófiai hagyomány és gondolkodás mind erőteljesebb recepciójával, filozófiai nyelv- és intézményteremtési kísérletekkel, rendszeralkotási próbálkozásokkal, sőt eredeti gondolatok megfogalmazására törekvő filozófusokat is lelhetünk. Ezen álláspont szerint nem csupán a(z európai) filozófiai gondolatok megszületése, megfogalmazása tartozik a filozófia körébe, hanem azok elterjedése és hatása is. A magyar bölseleti múlttal kapcsolatosan így elsősorban arra kell reflektálnunk, hogy hogyan megy végbe a filozófia, hogyan történik meg művelése az adott magyar nyelvi, kulturális és társadalmi közegben. A filozófia mint „kozmpolita” tudomány és/vagy gondolkodásmód mit teljesít befelé, mit hoz a magyar nyelvi, kulturális közeg számára, s milyen eredetinek mondható teljesítményei születnek. A folyamat a filozófia sajátos magyarországi sorsát mutatja, amelynek kétségkívül megvan a maga értelmezhető története, megvannak a maga szereplői, sőt megvan a maga gondolkodás- és művelődéstörténeti jelentősége.

A címként szereplő, *Apáczai Csere János* tollából származó idézet éppenséggel arra utal, hogy szerencsétlen az a nép, amely mindent idegen nyelvből kölcsönöz, s hogy magyarhonban kínzóan hiányoznak az anyanyelven művelt tudomány (filozófia) feltételei. A baj súlyos, orvos és orvosság kell a nyavalyásnak, mint írja *Magyar Encyclopaedia* című művének, az első magyar nyelvű filozófiai alkotásnak a bevezetésében. (2) A kezdet nehéz, az út hosszú és gyötrelmes, tehetjük hozzá mi magunk. A kései utókor gyermekeiként számtalan kérdést örököltünk. Apáczai 17. századi „üttörését” követően mire jutott az immáron jóideje magyar nyelven művelt filozófia? Miféle „rózsái” teremtek a filozófiának idehaza? Jól tudjuk, a magyar filozófiának nem születtek kanti, hegeli nagyságai, nietschei, heideggeri hatású egyéniségei, de ha alaposan körülnéznünk találhatunk valódi teljesítményeket és jelentős gondolkodókat. Kik ők, és hol a helyük a magyar filozófiai kultúra múltjában, s hol a helyük a magyar gondolkodás- és művelődéstörténetben?

Perecz László *„Szép rendbe foglalva”* című kötetében a „kik ők?” kérdésre mindenképpen megadja a maga vállaltan szubjektív, ámde megalapozott válaszát. Sőt még ennél is többet ad. Kánont alkot. Tizenkét magyar filozófiai gondolkodót mutat be a portréesszé műfajának segítségével. Véleménye szerint, amint azt művének előszavában rögzíti, a tizenkét személyiség a magyar bölseleti hagyomány tizenkét legjelentősebb szereplője. Ők tehát a kánon: *Temesvári Pelbárt*, *Apáczai Csere János*, *Erdélyi János*, *Eötvös József*, *Böhm Károly*, *Alexander Bernát*, *Pauler Ákos*, *Lukács György*, *Mannheim Károly*, *Prohászka Lajos*, *Hamvas Béla*, *Bibó István*. A portrékhoz utószóként rövid tanulmányt csatol, a magyar bölseleti hagyomány vázlatos, ám korrekt áttekintését, amely szándéka szerint megteremtí a kapcsolatot az egyes portrék között. Bár a szövegek nagyobbik hányada korábban folyóiratok, emlékkötetek oldalain már megjelent, itt, egymás mellé kerülve, egymást erősítve, egymásra épülve kerülnek igazán helyükre. Mintha nem is ugyanazok a szövegek volnának, mint amelyek korábban elszórtan napvilágot láttak. Kötetbe rendezve több olvasható ki belőlük. Ez a többlet nem más, mint a kánonképzés szándéka és igénye. Mindedig ugyanis a magyar filozófiai kultúrára kevésbé volt jellemző a saját hagyományra reflektáló tudatos tradícióépítés és kánonképzés, helyette hagyományosan a negatív, lekicsinylő álláspont dominált. *Perecz* művéből viszont egyértelműen kiolvashatjuk, hogy hangsúlyosan törekszik a tradícióépítésre és kánonalkotásra. Nem érdemes azon vitatkozni, hogy valóban a jelzett gondolkodók alkotják-e a kánont, vagy esetleg valaki kimaradt, netán méltatlanul került be. Ízlés és beállítottság sze-

rint találhatnánk erre példákat, ám a lényeg másutt van. A kötetben szereplők életművének jelentősége nem vitatható, velük, általuk bemutatható a magyar filozófiai hagyomány, a filozófia magyarországi sorsának alakulása. Gondolati teljesítményeik valóban érthetővé, értelmezhetővé teszik a hagyomány egészét, felvillantják annak szinte összes lényeges momentumát, s ebben az esetben ez a fontos.

Percz nem szokványos filozófiatörténeti művet tesz közzé. Nem szokványos sem műfaját, sem hangvételét tekintve, sem pedig a hiányzó teljes történeti feldolgozás igénye tekintetében. Maga választotta utat követ, ami nem engedi meg számára, hogy a magyar filozófia történetének írójaként teljességre törekedjen, ugyanakkor nagyon is lehetővé teszi, hogy személyes hangon szóljon kedves gondolkodóiról, kánonjának szereplőiről. Ezzel együtt sikerül nyomon követnie a magyar filozófiai múlt szellemi alakzatait, intézményes rajzolatát, alakulásának stációit és gondolati hozadékát. Portréi érzéketesek, jellemábrázolásai erőteljesek, az alakok, az életművek, a gondolkodói habitusok és a filozófusok mint hétköznapi emberek egyaránt bemutatásra kerülnek. Közelebb visz bennünket a gondolkodó emberhez, a gondolatok születésének háttérkörülményeihez, miközben plasztikus módon bemutatásra kerülnek az életművek és a gondolati teljesítmények.

Óhatatlan, hogy ilyen tárgyalási mód esetében ne vesszen el valami lényeges. Ám amit Percz felmutat, az mégis felidézi, sejteti az egészet, a teljességet, utal a magyar filozófiai gondolkodás történetének és az életmű-

Percz annak adja kitűnő példáját, hogyan lehetséges izgalmas módon értekezni a többnyire elfelejtett magyar filozófiai hagyományról, hogyan lehetséges közönséghez juttatni jelentős teljesítményeket. Nem elriaszt, hanem közelebb hív. Nem siránkozik, nem az elmaradottságot kárhóztatja, hanem számba vesz és bemutat. Teszi azt, ami a dolga lehet egy filozófiatörténésznek.

veknek a teljességére, mégha konkrétan a teljes história bemutatását nem eszközli is. Erre alkalmas a portréesszé idehaza (főként hasonló tárgyban) ritkán alkalmazott műfaja, s ezt műveli jól Percz, aki kitűnő ismerője a magyar bölcséleti múltnak. (3) Szubjektív műfaj a portréesszé, amely képes megszólaltatni, megeleveníteni olyan rétegeket és gondolati tartományokat, amelyek más tárgyalási mód esetében érintetlenül maradnának. Percz sem csupán száraz adalékokat nyújt a magyar filozófiai múltból, hanem elevenné teszi azt. Szándékát előszavában jelzi: a filozófusok életének és művének valamiféle vízióját kívánja nyújtani. Az arcképek szemé-

lyessége és élettelisége a múltat is elevenné és élettellivé teszi. A jó portréesszé fel tudja kelteni a tágabb közönség érdeklődését. Az olvasó úgy érezheti, hogy számára ismeretlenségükben sem idegenek az esszék szereplői, hogy köze van e gondolkodókhöz. Ezt szolgálja az elbeszélés mód jelenidejűsége is mint eszköz. Jelenidejű múltidézés ez, utalással a múlt folytatólagoosságára és lezáratlanságára. Szövegszerkesztési, szövegkonstrukciós elvei egységeseek. Nem használ évszámokat, nem közöl műcímekeket, minden szöveg egy ívnyi terjedelmű. Esszénként kilenc jól kiválasztott idézetet hoz, ezekre reflektálva, felépítve mutatja be az életműveket, jellemeket és teljesítményeket. Az idézetek minden esetben az életművek jellemző alkotásaiból származnak, válogatásuk ugyancsak szubjektív, de koncepciózus, amennyiben valóban általuk, értelmezésük által visz közelebb bennünket az adott gondolkodóhoz.

Érett és nyugodt hangvétel Perczé, egyenletes és kifinomult. Megtalálta a témájához (és a műfajhoz) legalkalmasabb hanghordozást, amivel szándéka szerint a legtöbbet tudja elmondani kedves szerzőiről és a magyar filozófiai hagyományról. A tárgyhoz való viszonyát is jelzi mindez. Az emelkedett és resignált hangnem magával ragadja a befogadót, a szerző vele együtt kíván újra útrakelni. Percz szeretettel, mégis szakszerűen beszél filozófusairól. Bírálatakat sem a számonkérés motiválja. Mindegyikőjükönél igyek-

szik meglelni azt, ami miatt fontosságuk, teljesítményük elvitathatatlan, kitapintja s érvekkel támasztja alá azt, ami miatt az egyes gondolkodók kitüntetett szerepe – így kánontagságuk – megkérdőjelezhetetlen.

Bár a kötetben egymástól nagyon eltérő gondolkodásmódok képviselőivel találkozunk, mégis van valami, ami közös bennük. A sajátos egyéni sorsok különbözőségétől függetlenül erőteljes eszmék befolyásolják őket, eszményeik vannak, amelyek nevében, amelyek érdekében és céljából tevékenykednek. (A filozófiától is majd mindjűk eszmék megfogalmazását és közvetítését várja.) Eszményeik persze különbözőek. Lehet az a magyar nyelvű tudományosság (filozófia) megteremtése, a magyar társadalom és kultúra elmaradottságának a felszámolása, nagy bölcséleti rendszer megalkotása vagy egyszerűen csak az európai filozófiai hagyomány közkinccseinek hazai adaptálásához szükséges intézményes feltételek megteremtése. Am eszményeik mindenképpen vannak. Ez lehet a kapocs az eltérő életművek között. Valamint az, hogy eszményeik megvalósítása, de legalább megfogalmazása terén sikeresek. Ezért lehetnek Percz kánonjának szereplői.

Percz annak adja kitűnő példáját, hogyan lehetséges izgalmas módon értekezni a többnyire elfelejtett magyar filozófiai hagyományról, hogyan lehetséges közönséghez juttatni jelentős teljesítményeket. Nem elriaszt, hanem közelebb hív. Nem siránkozik, nem az elmaradottságot kárhóztatja, hanem számba vesz és bemutat. Teszi azt, ami a dolga lehet egy filozófiatörténésznek. Abból az alpanyagból, illetve azzal az örökséggel dolgozik, amely adott a számára, s talál benne érdekes gondolatokat, relatíve eredeti gondolkodókat, jelentős teljesítményeket.

Percznek egyértelmű, még ha nem is problémátlan a viszonya a magyar filozófiai múlthoz. A mai magyar filozófiai közgondolkodásnak viszont korántsem egyértelmű e hagyományhoz való viszonya. Mintha nem igazán tudná eldönteni, hogyan viszonyuljon önnön előzményeihez. Önmagában még az is kérdéses, hogy önnön múltunkhoz való viszonyunk rendezése hozzátartozik-e filozófiai kultúránk jövőbeli alakulásához. Lehet, hogy egyáltalán nem. Ha azonban mégis, akkor Percz könyve és példája segíthet abban, hogy elfogadható és ápolható viszony alakuljon ki filozófiai kultúránk jelene és a hazai filozófiai munkáldoklás múltja között. Több ez mentális problémánál. A filozofálás természetének és irányultságának alakulásával összefüggő kérdés.

Nos, a magyar filozófiai hagyomány ezen „rózsáiról” számol be Percz. E múltat reflektálva ritkán adódik, hogy egy frissen megjelenő könyvről maradéktalanul elmondhassuk: vállalkozása sikeres. Pedig a történet – amelynek szereplőiről a kötet szól – nem sikertörténet.

Vagy mégis gazdagok volnánk?

Jegyzet

(1) Steindler, Larry (1988): *Ungarische Philosophie im Spiegel ihrer Geschichtsschreibung*. Alber, Freiburg – München. 450. Tibor Hanak (1990): *Geschichte der Philosophie in Ungarn*. Ungarisches Institut, München. 258. Mészáros András (2000): *A filozófia Magyarországon. A kezdetektől a XIX. század végéig*. Kalligram Kiadó, Pozsony. 220. Hell Judit – Lendvai L. Ferenc – Percz László (2000): *Magyar filozófia a XX. században*. 1. Áron, Budapest. 322. Hell Judit – Lendvai L. Ferenc – Percz László (2001): *Magyar filozófia a XX. században*. 2. Áron, Budapest. 340.

(2) Apáczai Csere János (1959): *Magyar Encyclopaedia*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

(3) Percz érdemei a magyar filozófiai hagyomány kutatása terén rendkívül jelentősek. Számtalan publikációja tanúskodik arról, hogy a magyar filozófiai hagyomány avatott szakértőjével van dolgunk, aki nem pusztán ismeri, hanem közvetíti is eme hagyományt.

Bevándorlók

Újabb klasszikus szociológiai munka magyarul

Az Új Mandátum könyvkiadó és a Max Weber Alapítvány szinte missziót teljesít, amikor egymás után adja ki a szociológia eddig magyarul meg nem jelent klasszikusait. Legújabb vállalkozása, a Thomas – Znaniecki szerzőpáros hat kötetes opusza, 'A lengyel paraszt Európában és Amerikában' minden eddigit felülmúl.

Tipikusan olyan munka ez, amelyre sokan hivatkoznak, de kevesen olvasták. Pedig lenyűgöző olvasmány, s a szociológia kanyargós fejlődési útvonalaának köszönhetően most, nyolcvan évvel az első megjelenését követően nekünk, magyaroknak még időszerűbbnek tűnhet, mint tűnt volna akár csak tizenkét évvel ezelőtt.

Az egyik szerzőt, William Isaac Thomast (1863–1947) számos szociológiatörténész Durkheimmel, Paretoval, Weberrel helyezi egy sorba, s érdemtelennek véli, hogy az említetteknel ritkábban emelik be az Alapító Atyák pantheonjába. Thomast személyes életpályája is abba az irányba vitte, hogy fokozott érdeklődéssel figyelje a modernizáció sodrába került emberek életének alakulását. Egy eldugott farmon született, az amerikai Délen, húsz mérföldnyire a legközelebbi vasútvonaltól, majd „vidéki” egyetemen tanult, megfordult több északkeleti nagyvárosban, míg végül a hihetetlenül dinamikus és modern Chicagóban kötött ki. Mintha három évszázadon keresztül éltem volna, írta egy későbbi visszaemlékezésében, a 18. századból fokozatosan eljutva a 20. századba.

Chicagóban, egy olyan városban, amelynek lélekszáma fél évszázad alatt ötezerről egymillióra, majd újabb fél évszázad alatt hárommillióra emelkedett, természetesen rengeteg volt a bevándorló. Érdekes véletlen, hogy Thomas Magyarországon kapta az iherletet 'A lengyel paraszt...' megírásához. 1896-ban, miután elnyerte a Ph.D.-fokozatot, egy európai körutat tett. „Megfordultam parasztok között számos országban – írta később –, s meglátogattam egy kiállítást Budapesten, ahol sok paraszt volt. Mialatt a parasztok csoportját néztem, azt mondtam magamban: 'Nagyon érdekes lenne megvizsgálni egy európai csoportot, ahonnan jelentős a kivándorlás mértéke, majd megvizsgálni őket Amerikában, s szemügyre venni, hogy amerikai viselkedésük milyen jellegű és milyen mértékű kapcsolatban áll otthoni viszonyaikkal és szokásaikkal.' Ekkor merült fel 'A lengyel paraszt...' gondolata, de egészen 1908-ig nem láttam hozzá a megvalósításnak.” (1) Praktikus okokból nem a magyarokat, hanem a lengyeleket választotta vizsgálata tárgyául: ekkortájt Varsó és Lódz után Chicago volt a világ harmadik legnagyobb lengyel városa: 360 ezren vándoroltak ide Lengyelországból.

A szakma nagykorúvá válása szempontjából is fontos volt, hogy Thomas a bevándorlókat választotta vizsgálatá tárgyául, velük eddig ugyanis nem foglalkozott más társadalomtudomány, pedig – Chicagóban nem kellett igazán bizonygatni – ez égetően fontos lett volna. Ugyanakkor e speciális csoport vizsgálatával általános tanulságokat nyertek: betekintést a modernizációval együtt járó társadalmi változások természetébe. „Civilizációnk – írja Thomas és Znaniecki –, ha nemcsak annak legmagasabb rendű megnyilvánulásait, hanem a maga totalitását vesszük szemügyre, még mindig a közepén van annak a változási folyamatnak, amelyik fél évszázaddal ezelőtt kezdődött a lengyel parasztok körében.”

Thomas 1908-ban kezdett neki a kutatásnak, egy akkoriban igen komolyan számító 50 ezer dolláros ösztöndíjjal. A következő évek nagy részét Lengyelországban töltötte, elég jól megtanulta a nyelvet, bár természetesen helyi segítők is voltak. 1913-ban került

kapcsolatba leendő szerzőtársával. Florian Znaniecki (1882–1959) lengyel birtokos családból származott, filozófiát tanult Genfben, Zürichben és Párizsban; az 1910-es évek elején egyetemi oktató volt Lengyelországban, majd, miután az orosz hatóságok eltiltották a katedrától, egy a kivándorlók jogait védő szervezetnél dolgozott. 1914-ben az Egyesült Államokba utazott, s a hamarosan kitörő háború hatására döntött úgy, hogy ott telepszik le. Első amerikai éveit a Thomasszal folytatott közös munka töltötte ki, amelynek eredményeképpen 1918 és 1920 között megjelent „A lengyel paraszt...” első kiadása.

Monumentális műről van szó, amely több, mint 2500 oldalt számlál. Az első rész az elsődleges csoportszerveződésekkel foglalkozik, s egy módszertani fejezettel kezdődik, amelyben a szerzők kifejtik legfontosabb módszertani elveiket. Épp abban a korban, amikor Emile Durkheim a társadalmi tények objektív, dologi, az egyéneket kényszerítő voltát emeli ki, Thomas és Znaniecki azt hangsúlyozza, hogy ez csak az egyik oldal. Az objektív tényezők, melyeket ők társadalmi értékeknek neveznek, csak a szubjektív tényezőkkel, tehát az attitűdökkel kölcsönhatásban befolyásolják az egyének cselekedeteit. Objektív tényezők léteznek és hatást gyakorolnak az egyénekre, de abban és csakis abban a formában, ahogy az egyének a maguk szubjektív formájában érzékelik, interpretálják és értékelik azokat. Mondhatjuk, hogy boszorkányokban hinni ostobaság – de ha vannak emberek, akik hisznek ebben az ostobaságban, akkor ez ebben az értelemben valóságossá válik, és erőteljesen befolyásolja az illetők attitűdjeit, cselekvését, sőt környezetük attitűdjeit és cselekvéseit is. „Ha egyének szituációkat valóságosként definiálnak, akkor azok, következményeiket tekintve, valóságosak is” (2) – hangzik az úgynevezett Thomas-teoréma, a chicagói szociológus minden bizonnyal leggyakrabban idézett mondata.

Manapság, mikor az „attitűd” fogalom használata annyira meggyökeresedett a társadalomtudományokban, erőfeszítést igényel annak megértése, milyen intellektuális forradalmat hozott ez magával egykor. A fogalom újszerűsége mindenekelőtt abban állt, hogy mentális állapotokra utalt anélkül,

Az „attitűd” fogalmának újszerűsége mindenekelőtt abban állt, hogy mentális állapotokra utalt anélkül, hogy belső, „tisztán” pszichológiai tartalma lett volna. Segítségével beemelhetők a külső tényezőket az egyének mentális állapotainak meghatározásába anélkül, hogy szűkebben vett determinista módon értelmezték volna a külvilág és psziché kapcsolatát, vagy, mint a behavioristák, megkerülték volna a kérdést.

hogy belső, „tisztán” pszichológiai tartalma lett volna. Az „attitűd” fogalmának segítségével beemelhetők a külső tényezőket az egyének mentális állapotainak meghatározásába, anélkül, hogy szűkebben vett determinista módon értelmezték volna a külvilág és psziché kapcsolatát, vagy, mint a behavioristák, megkerülték volna a kérdést. Thomas nevéhez fűződik a helyzetdefiníció nagy jelentőségű fogalma is: az a gondolat tehát, hogy az egyének számára a külvilág nem valami adott, objektív, valamennyi résztvevőnek ugyanazt jelentő, a résztvevők és megfigyelők által passzívan leképzett valami, hanem aktív értelmezést igénylő, az értelmezéstől függően a különböző résztvevők és megfigyelők számára mást és mást jelentő közegről van szó. Nem meglepő, ha a terület történetének kutatói kiemelik Thomas szerepét a szimbolikus interakcionizmus irányzatának kialakulásában; egyesek lelkesedésükben, valószínűleg némi túlzással, még *George Herbert Mead*nél is magasabbra értékeli őt.

Thomasék felfogásában a szociálpszichológia az attitűdök tudománya, míg a szociológia magába foglalja társadalmi értékek vizsgálatát is. A viselkedést irányító értékek és szabályok rendszerekké állnak össze, amelyeket „társadalmi intézményeknek”, ezek összességét pedig egy adott társadalmi csoporton belül a csoport „társadalmi szerveződéseknek” neveztek. „A lengyel paraszt...” első része a lengyel parasztok úgynevezett „elsőd-

leges csoportszerveződéseit” veszi sorra: mindenekelőtt a családi szerveződést és a házasságot, valamint az osztályszerveződést, a gazdasági struktúrát és a vallási életet. Igen jellemző a kötet egyik legfontosabb módszertani sajátosságára, hogy a szerzők valamivel több, mint kétszáz oldalas fejtegetéseit közel 800 (!) oldalas forrásközlés követi: magánlevelek és a hozzájuk írt magyarázó lábjegyzetek. Thomasék számára ugyanis a legfontosabb forrást a személyes dokumentumok jelentették, elsősorban magánlevelek. A szerzők 762 levelet gyűjtöttek össze, 50 sorozatba rendezve, s ezek nagyobb részét lábjegyzetekkel kiegészítve közölték is a könyvben. Forrásként használtak még önéletrajzokat, újságcikkeket, újságokhoz írt olvasói leveleket, lengyel-amerikai szervezetek és bíróságok iratait – Thomas egyedül Lengyelországban több mint nyolcezer tételt gyűjtött össze. A hangsúly azonban a leveleken volt, amelyet emigránsok írtak otthon maradt rokonainknak, vagy amelyeket ők kaptak az otthoniaktól. Thomas számára ezeknek a jelentőségét az adja, hogy egyes szám egyes személyben íródtak, a szerzőiket legközvetlenebbül foglalkoztató kérdésekről, illetéktelen olvasókkal előre nem számolva. Thomas szerint épp ezért a levelek jobban tükrözik a vizsgált személyek személyes nézőpontját – azt a világot, amelyet érzekeltek maguk körül, s amelyben éltek –, mint például az interjúk, amelyekben Thomas nem bízott – nem is használta őket –, manipulálhatónak tartva ezt a vizsgálati eszközt. A leveleket a szerzők laza tematikus csoportokba rendezték: „levelezés családtagok között”, „egyéni levelek és levél-törödékek, amelyek a családi szolidaritás gyengülését mutatják”, „házasságon és családon kívüli személyes kapcsolatok”.

Elbűvölő s egyben tanulságos e leveleken keresztül belepillantani egy másfajta világban élő emberek életébe, amely ugyanakkor sokban hasonlíthatott saját déd- és nagyszüleink világához, és talán saját, jelenlegi világunktól sem annyira idegen, mint első pillanatra gondolnánk. Átmenet egy tradicionális világból egy modernebb világba, sokszor igen váratlan törésekkel, tradicionalitás és modernség elemeinek sokszor meghökkentő kombinációit alkotva – máig ismerős helyzet a közép-európaiak számára; ugyanakkor a mai olvasónak külön érdekességet rejt az a helyzet, hogy Thomasék „modern” Chicagója most sok tekintetben igencsak tradicionálisnak, premodernnek tűnik. Ez tükröződik például Thomasék felfogásában a „szexuális amoralitásról” – ironikus, hogy éppen a könyv megjelenésének évében Thomast egy, a mai értékrend szerint bűnnek aligha minősülő szexuális kihágás miatt eltávolították az egyetemről.

A második rész a társadalmi szerveződések felbomlásával és újjászervezésével foglalkozik Lengyelországban, a harmadik rész pedig ugyanezzel a témával Amerikában. Ezekben a fejezetekben egy ma már szinte anakronisztikusnak tetsző optimizmussal találkozhatunk: a modernizáció folyamatát a szerzők nem folyamatos bomlásként vagy egy személytelen uralmi rendszer kialakulásaként fogják fel. A tradicionális szervezetek felbomlásával szertükk együtt jár új szerveződések kialakulása is, amelyek nem zárják ki a szolidaritást és a kooperációt sem. Ugyanakkor ez az optimizmus nem teszi szerzőinket szemellenzössé, hisz nagyon jól látják, hogy az új szerveződések kialakulása gyötrelmes folyamat, s az átmeneti időszak, amikor a régi már, az új pedig még nem működik teljes hatékonysággal, rengeteg anómiás viselkedéssel jár. Thomasék szociológiai mintája különösen izgalmas e tekintetben: a lengyel paraszti bevándorlókat gyorsítva, mintegy koncentráltan érte az egész amerikai (és európai) társadalmat érintő modernizációs folyamat, amelyre így gyakran szélsőséges módon reagáltak. Vagy ők lettek a legengedelmesebb munkások, akik sosem szálltak szembe a tekintéllyel, vagy egészen féktelenek, „problémás kisebbségiek”, ami a rendőrséget a „polish warfare” kifejezés megalkotására ösztönözte.

A negyedik rész önmagában is megállna kisebb szociográfiaként. Ez ugyanis *Wladek Wiszniewski* lengyel bevándorló hosszú önéletrajza, amely a kötet szerzői szerint tipikusnak tekinthető, sok ezer társának az élettörténetét foglalja össze. S bár a történet lenyűgöző, kezelése rámutat a könyv egyik legnagyobb gyengeségére, a reprezentativitás körüli bizonytalanságokra is. A szerzők állításán kívül ugyanis más nem támasztja alá, hogy

ez az élettörténet valóban tipikus volna (igaz, ez az állítás nyilván évek felhalmozódott tapasztalatán alapult).

„A lengyel paraszt...”-nak fordulatos utóélete van. Bár épp a megjelenésekor Thomas-t eltávolították az egyetemről, munkássága továbbra is óriási hatást gyakorolt a Chicagói Iskolára, amely a húszas években és a harmincas évek elején – kis túlzással – magát az amerikai szociológiát jelentette. A harmincas évek derekától a hatvanas évek elejéig azonban a strukturalista-funkcionalista elméletek uralták a terepet, amelyek elméleti megközelítéseikben az objektív tényezőkre, vizsgálati módszereikben a survey-jellegű kutatásokra helyezték a hangsúlyt, s ez természetesen csökkenti látszott „A lengyel paraszt” jelentőségét. A hatvanas évek óta azonban ismét kileng az inga: a korábbinál nagyobb hangsúly helyeződik a személyes oldalra, a társadalmi környezet megkonstruálására egyéni helyzetdefiníciókon és interakciókon keresztül, a módszertan pedig felértékeli a személyes dokumentumokat: Thomas-szal és Znanieckivel ellentétben ma már nem kell amiatt magyarázkodni, hogy miért választott valaki egy marginális csoportot vizsgálata tárgyául. Persze, mai szemmel olvasva, a könyv korántsem tökéletes munka. A „Módszertani jegyzet” eszmefuttatásai és a ténylegesen alkalmazott módszerek nem teljesen fedik egymást, s a jegyzetnél talán értékesebb metodológia rajzolódik ki a szövegben szétszórott kommentárokból és lábjegyzetekből. Az azóta általánossá vált szigorúbb módszertani elvek szerint számos kétegyes merül fel például a levelek reprezentativitását illetően is. Napjainkban egy szociológus valószínűleg abban sem tud feltétlenül hinni, hogy a levelekben valóban egy megkonstruáltságtól mentes személyes világnézet jelenik meg.

„A lengyel paraszt...” – gyarlóságaival együtt is – alapmű, amely olyan klasszikusokkal emelhető egy sorba, mint Durkheim „Öngyilkosság”-a vagy Max Weber „Protestáns etika”-ja; kiadásával a magyar könyvkiadás egyik nagy adósságát törleszti. Értékét a mai magyar olvasó számára egyszerre adja társadalomelméleti mondanivalója a társadalmi változások természetéről, az egyének reagálásairól, anomíáról és devianciáról, integrációról, mobilitásról, dezorganizációról és reorganizációról; társadalomtörténeti tartalma, a századforduló környéki lengyel és amerikai társadalom mindennapi életének és társadalmának plasztikus felidézésével; és végül, de nem utolsósorban módszertani elvei, amelyek máig inspiráló példáját adják annak, hogyan lehet a nagy, időben, valóságos és társadalmi térben egyaránt kiterjedt folyamatok vizsgálatát kiegészíteni annak megjelenítésével, ahogyan ez az „alul” lévők, az egyének szemében megjelenik.

Bár a teljes mű fordítása kész, a kiadó – a magyar tudományos könyvkiadás sanyarú helyzetét ismerők számára nem meglepő módon – köteteit nem egyszerre jelentette meg. Szinte minden kötet támogatására külön-külön kell pályázni. A harmadik kötet ily módon előreláthatóan 2002 végén, a további három pedig 2003 folyamán fog megjelenni.

Jegyzet

(1) Levél Dorothy Swaine Thomas-nak, 1935. jan.; idézi: Martin Bulmer: *The Chicago School of Sociology. Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research*. The University of Chicago Press, Chicago – London. 47.

(2) „If men define situations as real, they are real in their consequences”. Thomas, William I. – Thomas, Dorothy S. (1928): *The Child in America*. Alfred A. Knopf, New York.

Thomas, William Isaac – Znaniecki, Fabian (2002): *A lengyel paraszt Európában és Amerikában*. 1–2. kötet, Új Mandátum Kiadó, Budapest.

Dupcsik Csaba

Kulcsok a nevelés történetéhez

Kéri Katalin, aki jól ismert széleskörű neveléstörténeti munkásságáról, legújabb kötetével a Műszaki Kiadó 'Kutatás-módszertani Kiskönyvtár' című sorozatában jelentkezik. A fűlszöveg szerint ez a kézikönyv először vállalkozik arra, hogy a neveléstörténeti kutatások módszertanának ismereteit rendszerezze.

Ez az állítás csak részben állja meg a helyét, hisz korábban éppen a szerző tollából jelent meg egy hasonló témájú munka (, Mi a neveléstörténet? – A diszciplína múltja, jelene és jövője', Pécs, JPTE Tanárképző Intézet, 1997). A könyv erényét leginkább abban lehet meghatározni, hogy bár – ahogy a szerző maga is megjegyzi – a neveléstörténet „módszerei és forrásai nagyrészt azonosak a történettudományéval” (105) az általa előhozott példákon s felvetett problémákon keresztül a pedagógiai vagy szélesebb értelemben vett társadalomtudományi módszereket szoros neveléstörténeti kontextusban helyezi el.

A könyv első fejezetében a neveléstörténet mibenlétéről esik szó. „A neveléstörténet tehát kutatja, értelmezi és bemutatja az egyes korok és földrajzi helyszínek pedagógiai eszméit, oktatáspolitikáját és nevelési gyakorlatát, rendszerezve a fellelt anyagokat, feltárva a kultúrtörténeti egységek és a nevelés történeti típusainak kapcsolatait és folyamatát.” (9.)

Az áttekintés – noha elsőre talán furcsának hathat egy módszertani munkában – rop-pant hasznos. A konkrét kutatásokra is ösztönző hatással lehet a neveléstörténet mibenlétéről, a tudományok rendszerében elfoglalt helyéről, a többi tudományhoz való kapcsolataról folyó vita. Ez utóbbi különösen fontos, hisz a tudományágak fejlődését nagyban az interdiszciplináris kapcsolatok keresése és erősítése jellemzi. Számos tudományág van, amely eredményekkel gazdagíthatja a neveléstörténetet és annak metodikáját. Szintén ehhez a fejezethez kapcsolódik a neveléstörténet hasznáról szóló rész.

A következő nagy fejezet a neveléstörténeti kutatásokkal foglalkozik, s több alfejezetre tagozódik. A szerző elsőként a neveléstörténeti kutatások diakrón és szinkrón jellegéről szól, ahol a diakrón megközelítés gyakorlatilag a neveléstörténet periodizációjának problémáját veti fel. Kéri Katalin a történeti alapú korszakolás ellen érvel, s javasolja a neveléstörténeten belüli problémátörténeti korszakolást. A szinkrón megközelítés legfontosabb hozadéka a problémátörténeti csomópontok kijelölése. Ennek kapcsán ír az összehasonlító neveléstörténet és a neveléstörténeti hatáskutatások feladatairól és lehetőségeiről.

A kutatások forrásainak típusaival és lelőhelyeivel foglalkozik a következő fejezet. A forrásokon belül elkülöníthetünk elsődleges és másodlagos forrásokat, s mindkét csoportot további három részre tagolhatjuk: írásos, tárgyi, valamint iratlan, szellemi, szóbeli emlékek csoportjára. A neveléstörténeti források általában levéltárban, könyvtárban vagy valamilyen művészeti gyűjteményben (múzeum, képtár) találhatóak. A fejezet lényegre törően és frappánsan ismerteti a legfontosabb tudnivalókat, talán ez mondható a munka legsikerültebb részének. A szerző ebben a részben tanácsokat ad a jegyzeteléshez és a pontos bibliográfia elkészítéséhez.

Ezután a legerjedelmesebb fejezetben a neveléstörténeti kutatások szakaszairól esik szó. A szerző a kutatás menetét hat nagyobb egységben mutatja be.

– A neveléstörténeti kutatás megtervezése. „Ez két típusú műveletet jelent: egyrészt a téma kiválasztását és behatárolását, másrészt a vizsgálódás elméleti kereteinek megállapítását és a probléma definiálását.” (55.) A témaválasztásnak bizonyos kritériumoknak meg kell felelnie. Ezek a relevancia, a keresztlvithetőség és az eredetiség kritériuma, továbbá a személyes érdeklődés. A neveléstörténeti kutatások sorsát nagyban befolyásolja a téma kiválasztása, ezért is hangsúlyozza a szerző annak fontosságát.

– A kutatás heurisztikus szakaszának legfontosabb feladata a „források meghatározása, le-
lőhelyük feltérképezése, felkutatásuk és összegyűjtésük, a bennük található információk
összegyűjtése”. (61.) A szerző ebben a részben szól a cédulázás főbb szabályairól.

– A forráskritika a kutatás következő fázisa. Meg kell különböztetni a külső és a belső for-
ráskritikát. A külső forráskritika a forrás keletkezése helyének és idejének, valamint a forrás
szerzőjének megállapítását foglalja magába. Amennyiben hamisításról van szó, meg kell ál-
lapítani, hogy altruisztikus vagy egoisztikus csalásról van-e szó. A belső forráskritika az
interpretáció, a kompetencia, az őszinteség és az egzaktuság vizsgálatát jelenti.

– A források szélesebb összefüggésekbe helyezése, interpretálása a kutatás hermeneu-
tikai szakaszának feladata. „Az eredményes kutatás tehát megkívánja a korszak beható
ismeretét, a korabeli belső összefüggések feltárását, egy valóban sok szempontú és szé-
les körű vizsgálódás lefolytatását. (70.)

– „... a vizsgálódási folyamat elején feltett
kérdésekre választ kell adnunk, a megfogal-
mazott hipotéziseket bizonyítani kell vagy
korrigálni, illetve elvetni, ha a kutatások ezt
indokolják.” (72.) Ezeket a feladatokat a tör-
téneti szintézisalkotás során kell elvégezni.
A történeti szintézis strukturális, genetikai
vagy dialektikus lehet.

– A történeti expozícióról szóló rész a ne-
veléstörténeti kutatások közzétételének leg-
főbb szabályait ismerteti. A szerző a fejezet
legvégén áttekinti a neveléstörténeti kutató-
sok során előforduló főbb hibákat.

Az előző fejezetektől szerkezeti-
leg elkülönülve Kéri Katalin összefoglalja az iskola-
történet kutatásának fő szabályait. Nem tel-
jesen világos, hogy miért ezt a területet
emelte ki, talán azért, mert előzőleg hangsú-
lyosan ajánlotta szakdolgozóinak és a kezdő
kutatóknak ezt a kutatási területet.

– Az utolsó fejezet a neveléstörténeti kuta-
tások új témáival és módszereivel foglalko-
zik. Kéri röviden bemutatja a totális történe-
lem szemléletét, a számszerű tények szere-
pének növekedését, a kollektív neveléstörté-
neti események felé forduló fokozódó figyelmet. Az új módszerek közül pedig szót ejt a
tartalomelemzésről, a történeti ikonográfiáról és az oral history-ról.

A munka végén mellékletben megtalálhatóak a legfontosabb neveléstörténeti folyó-
iratok és időszaki kiadványok adatai, valamint egy válogatás az inernetes neveléstörténe-
ti források legfontosabbjaiból

A könyv jól összefoglalja a neveléstörténeti kutatásokra vonatkozó ismereteket,
ugyanakkor néhány hiányosságáról is szólnunk kell. Legszenvedelmesebb, hogy a mű ele-
jéről hiányzik a bevezető, hisz egy helyen maga Kéri Katalin érvel annak fontossága mel-
lett: „A tudományos mű bevezető részében közölni kell a kutatás céljait, az előzetesen
megfogalmazott hipotéziseket; ki kell térni a felhasznált főbb forrásokra, forrásokpor-
tokra; jelezni kell a kutatási helyszíneket, és szükséges röviden taglalni az alkalmazott
kutatási módszereket ...” (77.)

Leginkább a kutatás céljainak megfogalmazását látnánk szívesen, hisz megmagyaráz-
ná, hogy a szerző miért ilyen szerkezet, illetve a fejezetek miért ilyen súlyozása mellett

*A kötet oldalain jónéhány
olyan gondolattal találkozha-
tunk, amelyek a neveléstörténet
alapvető kérdéseit feszegetik, s
mint ilyenek – a róluk kialakuló
esetleges vita hozadékaként –
hozzájárulhatnak a neveléstör-
ténet fejlődéséhez.*

*Ilyen forró terület például a ne-
veléstörténeti korszakok kijelölé-
sének kérdése, hisz ezen kor-
szakok folyamatosan alakulnak,
a kutatók egyéni értékítéletének,
az aktuális „korszellemnek”, s
nem egyszer a politikai rendsze-
rek változásának függvényében.
A politikai alapú korszakolás el-
vetése mindenestre járható út-
nak látszik, ugyanakkor nem
szabad lebecsülni a politikai ese-
mények szerepét a neveléstörté-
neti folyamatokban.*

döntött. S így azt sem lehet megmondani, hogy Kéri Katalin maradéktalanul teljesítette-e a maga elé kitűzött célokat. Így a recenzens csak eltérő koncepcióját jelezheti egy módszertani összefoglaló kívánatos tartalmát illetően.

A szerző a neveléstörténeti kutatást olyan folyamatnak tekinti, amely elsődleges vagy másodlagos forrásokkal dolgozik, s többször is hangsúlyozza a kontextus szerepének fontosságát. Ugyanakkor mind ez utóbbi, mind a kutatás háttérének, előzményeinek megvilágítása igényli a szakirodalmi háttér feltárását, s ez nem kerül szóba a munkában. Számos olyan kiadvány van, amely segít a neveléstörténet kutatóinak eligazodni a már megjelent munkák között. A kötetben is megemlítt *Jáki László*-féle összefoglaló (*Jáki László: „A magyar neveléstörténet forrásai”*) mellett az általános munkák közül utalni kell *Márkus Gábor* gyűjtésére, valamint annak kiegészítésére *Mészáros István és Gazda István* tollából. (*Márkus Gábor – Mészáros István – Gazda István: „Magyar neveléstörténeti irodalom”*) Szintén meg kell említeni a Magyar Pedagógiai Irodalom különböző köteteit, majd a sorozat folyóirat formájában való megjelenését.

Bár a könyv utolsó fejezetében Kéri Katalin áttekint néhányat a neveléstörténet új módszerei közül – tartalomelemzés, a történeti ikonográfia és az oral history –, egy ilyen témájú munkában nagyobb súllyal kellene szerepelniük a kutatások során alkalmazott módszerek legfőbb jellemzőinek, melyek ismertetése jól kiegészítené a könyvet. A szakdolgozóknak és a kezdő kutatóknak, akiknek ez a könyv elsősorban íródott, talán éppen a módszerek szakszerű alkalmazása jelentheti a legnagyobb gondot. Ezért lenne érdemes bővebben szólni például a dokumentumelemzésről, melynek egyik fontos része a forráskritika (ennek egyébként jó leírása található a könyvben).

Ugyanakkor a kötet oldalain jónéhány olyan gondolattal találkozhatunk, amelyek a neveléstörténet alapvető kérdéseit feszegetik, s mint ilyenek – a róluk kialakuló esetleges vita hozadékaként – hozzájárulhatnak a neveléstörténet fejlődéséhez.

Ilyen forró terület például a neveléstörténeti korszakok kijelölésének kérdése, hisz ezen korszakok folyamatosan alakulnak, a kutatók egyéni értékítéletének, az aktuális „korszallemnek”s nemegyszer a politikai rendszerek változásának függvényében. A politikai alapú korszakolás elvetése mindenestre járható útnak látszik, ugyanakkor nem szabad lebecsülni a politikai események szerepét a neveléstörténeti folyamatokban. Említhetjük például az 1868-as népoktatási törvényt, de akár a kommunista rendszer kiépülését Magyarországon, mint olyan eseményeket, amelyek erősen befolyásolják a neveléstörténet vizsgálati körébe tartozó konkrét terület – jelen esetben az intézménytörténet – fejlődését.

Az előbbi példa felveti annak kérdését, lehet-e egységes szemléletű korszakolást létrehozni. Az egységes korszakolást legalább két nagy kihívás érheti. Az egyik az a kérdés, hogy a neveléstörténet által kutatott különböző jelenségek vajon azonos ciklusok szerint változtak-e. Erre a kérdésre bajos igennel felelni. Ráadásul egy egységes korszakolást a különböző földrajzi területek eltérő fejlődése felől is meg lehet kérdőjelezni. A történettudományból jól ismert vita a feudalizmus meghatározásának kérdése: ha szűken értelmezzük, akkor Magyarországon sem volt, ha viszont túl tágan, akkor akár Japánban is.

Ezeket a nehézségeket Kéri Katalin egy új szemléletmód bevezetésével próbálja feloldani. „Megfelelő kutatási kiindulópont lehet például az a törekvés, amely az egyes korszakok tárgyalását (kutatását) az adott kor pedagógiai eszmények, emberképének bemutatása köré rendezi, ennek rendelve alá az oktatáspolitikai és nevelési gyakorlat bemutatását.” (20.)

Etika, ember- és társadalomismeret szak

A Veszprémi Egyetem Tanárképző Kara meghirdeti az egyetemi szintű 8 féléves másoddiplomás levelező (DL) alapképzés keretében az Etika, ember- és társadalomismeret szakot 2003. februári és szeptemberi kezdettel.

2008-tól az alapképzési szakon kívül ennek az MAB és az OM által akkreditált szaknak (Id. 122/2002. (V.15.) Korm. rendelet) az elvégzése lesz a feltétele a hetedik évfolyamon szereplő Ember és társadalom, etika, a középiskolában szereplő Társadalomismeret és etika, valamint Emberismeret és etika tárgyak, illetve az általános- és középiskolai helyi tartervekben szereplő emberismeret- és erkölcs-tan-jellegű tárgyak tanításának. Ezzel egyszerre kínálkozik lehetőség egy újabb szak és (akiknek még nincsen) egyetemi végzettség megszerzésére.

A képzésben való részvétel feltétele:

Bármilyen főiskolai vagy egyetemi szintű pedagógus szakképzettség.

Az oklevélben szereplő szakképzettség megnevezése:

Okleveles etika, ember- és társadalomismeret szakos tanár

Tanóraszám és kreditszám:

640–680 óra előadás és szeminárium (szemeszterenként 80–85 óra), 60 óra iskolai gyakorlat. Kreditszám: Törzs- és szakképzés 105 kreditpont, 10 kreditpont, szakdolgozat 25 kreditpont, összesen 140 kreditpont.

Az általános értelmiségképző tárgyak köréből megszerzendő 20 kredit megszerzésére az előző oklevél beszámításával van lehetőség (129/2001./VII.13./Korm. rend).

A képzésre félévenként négy hétvégén (csütörtök déltől szombat délig) kerül sor.

A képzés főbb tanulmányi területei:

a) Pszichológiai ismeretkör (általános pszichológiai, személyiség-, fejlődés-,

vallás- és művészetlélektani, szociálpszichológiai, kommunikációtudományi ismeretek) 20 kreditpont; b) Filozófiai és etikai ismeretkör (ontológiai, ismeretelméleti, filozófiai antropológiai, társadalom- és művészetfilozófiai, vallásfilozófiai és etikai ismeretek) 30 kreditpont; c) Társadalomtudományi ismeretkör (szociológiai, kulturális antropológia, vallástudományi, közgazdaságtani, jogi, politológiai, – és vallástudományi ismeretek) 30 kreditpont; d) Természettudományi ismeretkör (biológiai-antropológiai, ökológiai, humánológiai ismeretek) 8 kreditpont; e) Embertudományi ismeretkör (kulcsfontosságú témakörök különböző embertudományok felőli megközelítése) 7 kreditpont; f) Tantárgypedagógiai ismeretkör 10 kreditpont

Nyelvvizsga:

Egy élő idegen nyelvből középfokú C típusú, egy másik élő idegen nyelvből alacsonyabb fokú C típusú államilag elismert vagy azzal egyenértékű nyelvvizsga. (129/2001./VII.13./Korm. rend 6.2.2.a.)

Felmentések:

A hallgatók a pszichológia, szociológia, filozófia, teológia, hittanár, pedagógia, szociálpedagógus, kulturális antropológia, vallástudomány vagy egyéb szakokon szerzett oklevél, továbbá az Ember-, erkölcs- és vallásismeret szakirányú továbbképzési szakon szerzett oklevél (vagy az index) alapján a főbb tanulmányi területek tárgyai legfeljebb negyed részének a felvétele alól felmentést kaphatnak, ami által a képzési idő legfeljebb két félévvel csökkenhet.

Felvételi:

Szakmai meghallgatás.

A képzés díja:

A jelentkezők létszámától függően félévenként 60.000–75.000 Ft.

Jelentkezési határidő a 2003. februárjában induló képzésre: 2003. január 15.

Etika, ember- és társadalomismeret tanár szak

A Veszprémi Egyetem Tanárképző kara a 2003–4-es tanévben megindítja az etika, ember- és társadalomismeret tanár szakot egyetemi szintű 10 féléves nappali tagozatú alapképzés keretében

A szak a következő tanár szakokkal együtt vehető föl: magyar nyelv- és irodalom, angol, német, francia, számítástechnika, kémia, színháztudomány, környezet-tan, hittanár.

A szakot elvégzők okleveles etika, ember- és társadalomismeret szakos tanárként taníthatják a Nemzeti Alaptantervben, a kerettantervekben és a helyi tantervekben szereplő ember-, erkölcs- és társadalomismeret jellegű tárgyakat. Tudásukat más területeken is kamatoztathatják: az osztályfőnöki tevékenységben, hitoktatóként, újságíróként, szerkesztőként, társadalomtudományi kutatóként, valamint egy sor olyan pedagógiai, kultúra- és értékközvetítői munkakörben, ahol fontos az emberrel kapcsolatos ismeret.

A tanárképzés egyik legszínesebb és legérdekesebb szakján egyebek mellett a következő tárgyak szerepelnek: pszichológia, szociológia, szociálpszichológia, kommunikáció, kulturális antropológia, filozófiai antropológia, etika, vallástudomány, politológia, ökológia. Felsőbb évfolyamokon a következő szakirányok közül lehet választani: társadalom és politika, kultúra és művészet, vallás.

A hagyományos oktatási formákon kívül ezen a szakon a hallgatók bekapcsolódhatnak tanáraik kutatómunkájába és részt vehetnek a különböző embertudományok képviselői részvételével rendszeresen megrendezett kerekasztal-beszélgetéseken is.

Mivel egészen új szakról van szó, a szak oktatói tanítványaikkal együtt szeretnék „kitalálni” ezt a szakot, így mindenkinek módjában kreativitását ebben a vonatkoztatásban is működtetni.

A felvételi során az írásbeli vizsga az érvényes országos központi felvételi. A szóbeli vizsga követelményeit a Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató tartalmazza.

További részletes információ:

A felvételi vizsgával kapcsolatban: Oktatásszervezési és Információs Központ, 8200 Veszprém, Egyetem u. 10. tel: 422-022/4188 mellék.

A képzés tartalmát illetően Kamarás István egyetemi docens, a Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar Antropológia és Etika Tanszéki Csoportjának vezetője ad tájékoztatást: 8200 Veszprém, Pf. 158., tel: 88 422-022/4886, továbbá: tel/fax: 1-203-3233, e-mail: kamarasi@almos.vein.hu

Konferenciák

November 20–22. közt a Magyar Tehetségsegondozó Társaság tart konferenciát Debrecenben. Ugyancsak novemberben tisztújító közgyűlést, szakmai napot tartanak a Marczibányi téren a drámapedagógusok. 27-én kezdődik a hagyományos országos konferencia Lillafüreden: közép-pontban a módszerek kérdésével.

Búcsúzik a DVV

Nagyszabású konferenciával fejeződött be a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézetének (DVV-IIZ) magyarországi projektje. A több évig a fővárosban működő iroda mögött fontos szakmai kapcsolatok és információk, csaknem félszáz fontos (és térítésmentesen terjesztett) kötet marad itt – a „lifelong learning” hazai szakértőinek, aktivistáinak segítségére.

A felsőoktatás tömegesedése

Patkós András akadémikus vezetésével szeptemberben konferencia zajlott a felsőoktatás tömegesedéséről. A résztvevők a neveléstudomány nézőpontjából tekintették át, milyen új gesztusokat, reflexeket vár a felsőoktatás pedagógiai szakembereitől, oktatóitól az oktatás szükségszerű expanziója.

Értékek és generációk

Az OKNT elnökének, Loránd Ferencnek az életművét összefoglaló tanulmánykötetet adott ki az OKKER, „Értékek és generációk” címmel.

Tanító múzeum

A Marcali Múzeum – nem sokkal azután, hogy a helyi középiskola 50. születésnapja alkalmából iskolatörténeti gyűjteményt rendezett be annak épületében – felhívást készül közreadni, melyben a közoktatási intézményekben elhelyezett neveléstörténeti emlékek egységes nyilvántartását kezdeményezi. – A budapesti Bárdos Lajos iskola közelmúltban lezajlott konferenciájának kötete „Múzeum az iskolában” címmel jelent meg.

Toplista

A modern pedagógia 50 meghatározó figurájának bemutatására vállalkozott Joy A. Palmer (az angliai Durham egyetem professzora). A Londonban és New Yorkban egyaránt a Routledge Kiadónál megjelent „Fifty Modern Thinkers on Education (From Piaget to the Present)” című kötet folytatása a kiadónál korábban megjelent neveléstörténeti kismonográfia sorozatnak, mely *Konfuciusztól Dewey-ig* mutatta be a klasszikus elődöket. Sajátos eset, hogy a nálunk is jól ismert Torsten Husén egyszerre szerző és „tárgyszó” is.

Nos, ki a „modern 50”? Vegyük először azokat, akiről tud a magyar Pedagógiai Lexikon is: *Benjamin S. Bloom, Torsten Husén, Lawrence Kohlberg, A. S. Neill, Jean Piaget, Herbert Edward Read, Carl Rogers, Burrhus Frederic Skinner, Ralph Winifred Tyler, Lev Szezonovics Vigotszkij, Simone Weil* (megjegyzendő, hogy Tyler és Bloom nem „személyesen”, csupán szakmai szabadalmuk nevével szerepel). S akiről nem tud, vagy akiket nem pedagógiai gondolkodóként tart számon nálunk a szakmai közvélemény? *Michael*

W. Apple, Carl Bereiter, Basil Bernstein, Harry Broudy, Pierre Bourdieu, Jerome S. Bruner, Paulo Freire, John Goodlad, Martin Heidegger, Donald Thomas Campbell, Lawrence A. Cremin, Lee J. Cronbach, Linda Darling-Hammond, Margaret Donaldson, Elliot Eisner, Michel Foucault, Howard Gardner, Henry Giroux, Maxim Greene, Jürgen Habermas, Paul H. Hirst, Ivan Illich, Susan Isaacs, Philip Wesley Jackson, Clark Kerr, Jean-Francois Lyotard, Jane Roland Martin, Nell Noddings, Michael Oakeshott, R. S. Peters, Neil Postman, Harold Rugg, Seymour B. Sarason, Israel Scheffler, Joseph J. Schwab, Lee S. Shulman, Theodore R.Sizer, John White, Ludwig Wittgenstein.

Andersen-díjasok

A gyermekkönyvek nemzetközi szervezete, az IBBY évről évre Andersen-díjban részesíti a legfontosabb gyerekkönyveket. *Katherine Paterson* regénye, „A nagy Gilly Hopkins” című kötet nevelőszülőnél nevelkedő kamaszlány helykeresésének története – *Émile Ajar-i* („Elöttem az élet”) miliő, gyerekkönyvhöz illő szelidséggel és optimizmussal. Különlegesség, hogy a kötetet *Göncz Árpád* fordította. *Christopher Paul Curtis* regényét egy fekete kisfiúról („Bud vagyok, uram”) az Amerikai Gyermekkönyvtárosok Szövetsége díjazta. Az új kötetek kiadója az Animus Kiadó.

Pedagógusok arcképcsarnoka

A Hajdú-Bihar megyei Neveléstörténeti Egyesület adta ki a megye közelmúltjában szerepet játszó 111 pedagógus portréját tartalmazó szép kötetet. Szimbolikus, hogy a kötet borítója felidézi a Pedagógiai Lexikon, a legutóbbi Pedagógiai Ki Kicsoda grafikai megoldását. A kiadvány szerkesztője: *Ungvári János*.